

Universiteit Utrecht

Masterthesis Klinische Kinder- en Jeugdpsychologie

THESIS

Wordt de sociale afwijzing van depressieve adolescenten
verklaard door het vertonen van minder populaire
persoonlijkheidstrekken?

Onderzoek naar de non-verbale reactie van adolescenten jegens depressieve en niet-
depressieve adolescenten in sociale interacties en de rol van persoonlijkheid

Sharon Nijmeijer, 3918084

10-07-2017

Begeleider: Yolanda van Beek

Tweede beoordelaar: Sander Thomaes

Abstract

Adolescents show more negative nonverbal behaviour in conversations with depressed adolescents than in conversations with non-depressed adolescents. This phenomenon is a major problem, because a good relationship with peers is of great importance to the psychological condition of adolescents. Social problems exist before the depression and continue during and after the depression. Due to the stability of the social problems, it is expected that (observed) personality plays a role in this phenomenon. This study examined whether there is a difference in personality traits between depressed and non-depressed adolescents and if this difference can explain the negative response from peers towards depressed adolescents. This study contains 114 conversations, in which control-adolescents talk to depressed and non-depressed adolescents. The conversations were videotaped and observed by trained observers. Self-reported personality was also measured. In line with the expectations, adolescents gazed less at depressed adolescents while talking and listening in a conversation and showed more signs of discomfort in conversations with depressed adolescents than in conversation with non-depressed adolescents. No differences were found in observed personality between depressed and non-depressed adolescents. Depressed adolescents did report themselves as less extravert and friendly and more neurotic than non-depressed adolescents. A low score on self-reported extraversion predicted more signs of discomfort from the collocutor. The findings are discussed and further research on the causes of the negative response of peers towards depressed adolescents is recommended.

Samenvatting

In gesprekken laten adolescenten meer negatief non-verbaal gedrag zien jegens depressieve dan niet-depressieve adolescenten. Dit is een groot probleem, aangezien goed contact met leeftijdsgenoten van belang is voor de psychische gesteldheid. De sociale problematiek is vaak voor de depressie aanwezig, blijft stabiel of verergert tijdens de depressie en blijft ook na de depressie bestaan. Door de stabiliteit van de sociale problematiek, wordt verwacht dat (geobserveerde) persoonlijkheid hierin een rol speelt. In dit onderzoek is onderzocht of het verschil in persoonlijkheidstrekken tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten het verschil in reactie van leeftijdsgenoten verklaart. In dit onderzoek zijn 114 gesprekken opgenomen, waarin controle-adolescenten een gesprek voerden met depressieve en niet-depressieve adolescenten. De gesprekken werden gefilmd en door getrainde observatoren gecodeerd. Ook werd een zelfrapportage afgenomen. Overeenkomstig met de verwachting bleek dat controle-adolescenten de depressieve adolescenten minder aankeken tijdens praten en luisteren en meer tekenen van ongemak vertoonden in gesprekken met depressieve adolescenten dan in gesprekken met niet-depressieve adolescenten. Er werden geen verschillen gevonden in geobserveerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten. Depressieve adolescenten rapporteerden zichzelf wel als minder vriendelijk en extravert en als meer neurotisch dan niet-depressieve adolescenten. Hoe minder extravert iemand zichzelf rapporteerde, des te ongemakkelijker de gesprekspartner zich gedroeg. De bevindingen worden besproken en verder onderzoek naar de oorzaken van de negatieve reactie van leeftijdsgenoten op depressieve adolescenten wordt aanbevolen.

Inleiding

Depressiviteit is een veel voorkomend probleem bij adolescenten (Thapar, Collishaw, Pine, & Thapar, 2012). Meisjes hebben tijdens de adolescentie twee keer zoveel kans op een depressie als jongens. Vanaf veertienjarige leeftijd zijn er dan ook meer depressieve meisjes dan depressieve jongens (Wade, Cairney, & Pevalin, 2002). Verschillende factoren spelen een rol bij het ontstaan van depressie, zoals genetische kwetsbaarheid, maar ook omgevingsfactoren zoals sociale contacten (Hankin, 2006). Het is van belang om te onderzoeken welke factoren invloed hebben op het ontwikkelen van een depressie, zodat hier rekening mee kan worden gehouden in preventie en interventie.

Sociale afwijzing & depressie

In dit onderzoek wordt gekeken naar de rol van sociale afwijzing, omdat vriendschap en contact met leeftijdsgenoten van belang is voor de psychische gesteldheid van adolescenten (Berndt, 1982). Waar eerst ouders aan de sociale behoeften van hun kinderen konden voldoen, verschuift dit in de adolescentie naar leeftijdsgenoten. Vooral bij meisjes speelt intimiteit en vertrouwen een rol in vriendschap tijdens de adolescentie (Buhrmester, 1990). Het hebben van bevredigende vriendschappen zorgt voor een verminderde kans op depressie. Vooral meisjes hechten veel waarde aan hun sociale relaties en het verband tussen depressie en problemen in sociale relaties is voor meisjes sterker dan voor jongens (Rudolph & Hammen, 1999). Er zijn aanwijzingen dat sociale afwijzing een depressie kan veroorzaken, in stand kan houden of verergeren (Nolan, Flynn, & Garber, 2003). Maar wat er gaat dan mis in termen van sociaal gedrag?

Uit eerder onderzoek met jongere adolescenten, met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar, is gebleken dat adolescenten minder positief non-verbaal gedrag laten zien wanneer ze met depressieve leeftijdsgenoten praten (Van Beek, Van Dolderen, & Dubas, 2006). Non-verbaal gedrag is gemeten aan de hand van aankijkgedrag, spreken, luistergedrag en lachen. Er is hierbij geen sekseverschil gevonden, alle depressieve leeftijdsgenoten werden minder positief bejegend. Uit ander observatieonderzoek, met grotendeels dezelfde populatie als Van Beek et al. (2006), is gebleken dat depressieve adolescenten meer negatief werden bejegend dan niet-depressieve adolescenten (Scheur, 2016). Uit dit onderzoek bleek dat adolescenten een meer negatieve gezichtsuitdrukking toonden en meer tekenen van ongemak lieten zien in gesprek met depressieve adolescenten. Uit vragenlijstonderzoek met adolescenten van gemiddeld 17 jaar oud, bleek dat zowel jongens als meisjes depressieve adolescenten als

minder populair beoordeelden. Voor meisjes bleek de mate van deze negatieve reactie sterker, depressieve meisjes werden ook beoordeeld als minder vriendelijk en werden vaker afgewezen als vriendin (Connolly, Geller, Marton, & Kutcher, 1992). Zal deze negatieve reactie ook te zien zijn in het non-verbale gedrag van adolescenten op latere leeftijd? Dat wordt in de voorliggende studie onderzocht.

In deze studie zal een steekproef uit de populatie van het onderzoek van Van Beek et al. (2006), maar dan twee jaar later, worden geobserveerd tijdens semi-gestructureerde gesprekken. De non-verbale gedragingen van een adolescent in gesprek met een depressieve en niet-depressieve leeftijdsgenoot zullen worden geobserveerd en vergeleken. Non-verbaal gedrag wordt in deze studie gemeten aan de hand van aankijkgedrag, negatieve gezichtsuitdrukking, tekenen van ongemak en desinteresse. Er wordt verwacht dat adolescenten ook op latere leeftijd minder positief reageren op depressieve adolescenten dan op niet-depressieve adolescenten (Van Beek et al., 2006; Scheur, 2016). Gezien het feit dat meisjes meer waarde hechten aan sociale interacties, wordt verwacht dat meisjes in interacties met depressieve adolescenten meer negatief non-verbaal gedrag en minder aankijkgedrag zullen laten zien dan jongens (Rudolph et al., 1999).

Persoonlijkheid & depressie

Maar wat doen depressieve adolescenten dan fout waardoor ze afwijzing over zich afroepen? Uit vragenlijstonderzoek bleek dat de sociale problematiek van depressieve adolescenten voor de depressie aanwezig was, stabiel blijft of verergert tijdens een depressie en blijft voortbestaan na een depressie (Beevers, Rohde, Stice, & Nolen-Hoeksema, 2007). Zou het kunnen dat depressieve adolescenten stabiele eigenschappen hebben die afwijzing in de hand werken? Door de stabiliteit van de sociale problemen wordt er verwacht dat persoonlijkheid hierin een rol speelt. Persoonlijkheidstrekken blijken namelijk redelijk stabiel tijdens de ontwikkeling van een persoon (Roberts, Caspi, & Moffit, 2001). Persoonlijkheid blijkt zich te uiten in gedrag (Back, Schmuckle, & Egloff, 2009) en andere mensen kunnen in zeer korte tijd, maar ook adequaat oordelen over de persoonlijkheid van een ander (Hirschmüller, Egloff, Nestler, & Back, 2013). Dit oordeel wordt gevormd volgens het Lens-model: mensen gebruiken expliciete gedragscomponenten om een oordeel te vellen over anderen. Deze 'lens' wordt gebruikt om anderen te observeren en daar een conclusie uit te trekken (Nestler & Back, 2013). Zouden depressieve adolescenten in sociale interacties onpopulaire persoonlijkheidstrekken laten zien waar vervolgens negatief op gereageerd wordt?

Uit onderzoek waarin persoonlijkheid is gemeten met vragenlijsten, kwam naar voren dat adolescenten met de persoonlijkheidstrek neuroticisme als minder populair worden beoordeeld. Terwijl adolescenten die extravert en vriendelijk zijn als populair worden beoordeeld (Van der Linden, Scholte, Cillessen, Te Nijenhuis, & Segers, 2010). Uit ander vragenlijstonderzoek is gebleken dat depressieve volwassenen over minder populaire persoonlijkheidstreken beschikken. Zo wordt de persoonlijkheidstrek neuroticisme vaker gevonden bij depressieve dan bij niet-depressieve volwassenen. Daarnaast vertonen depressieve volwassenen in mindere mate populaire eigenschappen zoals extraversie en vriendelijkheid dan niet-depressieve volwassenen (Malouff, Thorns, Einsson, & Schutte, 2005). In het huidige onderzoek kijken we of hetzelfde geldt voor depressieve adolescenten. We verwachten dat ook depressieve adolescenten minder extravert en vriendelijk en meer neurotisch zijn dan niet-depressieve adolescenten.

Persoonlijkheid & sociale afwijzing

Echter, wat er bekend is over de reactie van anderen op de persoonlijkheid van depressieve personen is in voorgaand onderzoek enkel met vragenlijsten gemeten. Om aan te tonen dat de afwijzing van leeftijdsgenoten te maken heeft met het toekennen van negatieve persoonlijkheidstreken moet onderzocht worden of aan depressieve adolescenten meer onpopulaire persoonlijkheidstreken worden toegerekend op basis van hun gedrag. Om deze link te onderzoeken zullen getrainde observatoren video-opnames van gesprekken tussen twee adolescenten bekijken. De getrainde professionals scoren de depressieve en niet-depressieve adolescenten op persoonlijkheidstreken die het best in gedrag te zien zijn, namelijk neuroticisme, extraversie en vriendelijkheid. Extraversie kan worden geobserveerd als expressief en dominant, in de huidige studie is extraversie ook opgedeeld in expressiviteit en dominantie (Nestler et al., 2013). Er zal ook een persoonlijkheidsvragenlijst worden afgenomen. Verwacht wordt dat depressieve adolescenten meer neurotisch en minder extravert en vriendelijk zijn in hun gedrag dan niet-depressieve adolescenten. Uit onderzoek is gebleken dat de indruk die men op anderen maakt, sterk gecorreleerd is aan zelfgerapporteerde persoonlijkheid (Grucza & Goldberg, 2007). Verwacht wordt dat de geobserveerde- en zelfgerapporteerde persoonlijkheid met elkaar samenhangen. Er wordt verwacht dat het verschil in reactie van leeftijdsgenoten op depressieve en niet-depressieve adolescenten wordt verklaard door de persoonlijkheid van deze adolescenten. Het verwachte sekse verschil is dat meisjes negatiever reageren op meisjes die minder vriendelijk en minder expressief zijn en jongens negatiever zullen reageren op jongens die meer neurotisch en

minder dominant zijn. In de adolescentie is er namelijk sprake van gender-intensificatie: de stereotypische gedragen voor meisjes en jongens worden benadrukt (Cyranowski, Frank, Young, & Shear, 2000). Zo worden jongens positief beoordeeld, wanneer zij zich dominant en zelfverzekerd gedragen. Meisjes dienen zich vriendelijk en expressief op te stellen in sociale interacties (Brody, 2000).

Samenvattend

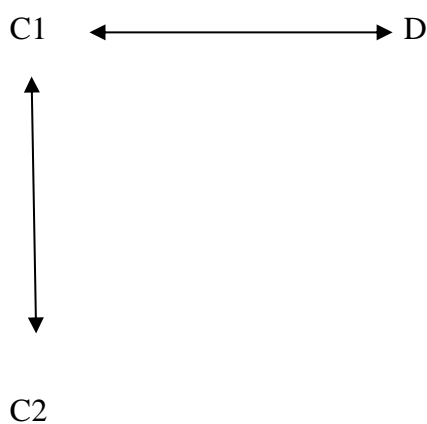
De huidige studie zal onderzoeken of verschillen in persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten het verschil in reactie van leeftijdsgenoten verklaren. Er wordt verwacht dat adolescenten meer negatief non-verbaal gedrag laten zien in gesprek met depressieve adolescenten dan in gesprek met niet-depressieve adolescenten en dat dit verband sterker is voor meisjes dan voor jongens. Verder wordt verwacht dat depressieve adolescenten meer neurotisch en minder vriendelijk en extravert zijn in hun gedrag dan niet-depressieve adolescenten. Vanwege de verwachting dat geobserveerde persoonlijkheid samenhangt met zelfgerapporteerde persoonlijkheid wordt hetzelfde verwacht voor de zelfgerapporteerde persoonlijkheid. Ten slotte wordt verwacht dat het verschil in reactie van leeftijdsgenoten op depressieve en niet-depressieve adolescenten wordt verklaard door de minder populaire persoonlijkheidstrekken van deze adolescenten. Door het proces van genderintensificatie wordt er verwacht dat meisjes vooral negatiever reageren op meisjes die minder vriendelijk en minder expressief zijn en jongens vooral negatiever reageren op jongens die neurotischer en minder dominant zijn.

Methode

Participanten

De participanten uit het huidige onderzoek zijn geselecteerd uit een longitudinaal databestand. Deze longitudinale studie is goedgekeurd door de medisch ethische toetsingscommissie. De participanten werden 2,5 jaar gevolgd in vier metingen. In het huidige onderzoek zijn gesprekken uit de derde en vierde meting geselecteerd. Bij elke meting voerden adolescenten van dezelfde sekse en hetzelfde opleidingsniveau in tweetallen een gesprek met elkaar. In het huidige onderzoek zijn 114 gesprekken opgenomen, 57 gesprekken tussen een controle-adolescent (C1) en een depressieve leeftijdsgenoot (D) en 57 gesprekken tussen een controle-adolescent (C1) en een niet-depressieve leeftijdsgenoot (C2). Samen vormen deze 114 gesprekken 57 gespreksdriehoeken. 69 gesprekken werden gevoerd door meisjes en 45 gesprekken werden gevoerd door jongens. De participanten hadden een leeftijd

tussen de 14 en 18 jaar ($M = 16.2$, $SD = 1.04$). De participanten werden aan de hand van de Children's Depression Inventory (CDI) in twee groepen verdeeld, een groep niet-depressieve adolescenten ($CDI \leq 8$) en een groep (mild) depressieve adolescenten ($CDI \geq 11$). Een voorwaarde was dat de gekoppelde adolescenten elkaar niet of nauwelijks kenden. De gesprekken zijn als volgt opgebouwd: een controle-adolescent (C1; $CDI M = 2.53$, $SD = 1.65$) voerde een gesprek met een andere niet-depressieve adolescent (C2; $CDI M = 2.60$, $SD = 1.87$) en een gesprek met een (mild) depressieve adolescent (D; $CDI M = 17.03$, $SD = 6.18$) (zie *Figuur 1*). Bij het selecteren van de controle en niet-depressieve adolescenten werd er gecontroleerd dat zij in eerdere metingen niet depressief zijn geweest.

Figuur 1. Controle-adolescenten (C1) voerden een gesprek met een niet-depressieve adolescent (C2) en een depressieve adolescent (D).

Procedure

Het longitudinale onderzoek vond plaats op twee middelbare scholen in Nederland. De adolescenten moesten gedurende 5 minuten discussiëren over een sociaal dilemma (zie Appendix A). Als ze binnen 5 minuten klaar waren, moesten ze een top 10 samenstellen van bijvoorbeeld de leukste televisieprogramma's. De gesprekken werden opgenomen op camera, zodat getrainde observatoren de non-verbale gedragingen van de adolescenten konden observeren.

Instrumenten

Depressie. Voor het vaststellen van depressieve symptomen, is gebruik gemaakt van een Nederlandse versie van de Children's Depression Inventory (CDI; Kovacs, 1992). Deze CDI bevat 28 items waarmee depressieve symptomen worden gemeten. Elk item bestaat uit drie zinnen die de mate van depressieve symptomen aangeven (afwezig (0), mild (1) en

duidelijk symptoom (2)). Adolescenten moesten de meest bij hen passende beschrijving aanvinken¹. Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat de betrouwbaarheid van de CDI goed is, namelijk een Cronbach's alpha van $\alpha = .81$ (Van Beek, Hessen, Hutteman, Verhulp & Van Leuven, 2012).

Zelfgerapporteerde persoonlijkheid. In meting 4 hebben de participanten een persoonlijkheidsvragenlijst ingevuld. Deze persoonlijkheidsvragenlijst bestaat uit 30 items waarin een eigenschap centraal staat (Gerris et al., 1998). De adolescenten konden op een 7-punt Likertschaal aangeven in hoeverre de eigenschap op hen van toepassing was (1 = klopt helemaal niet, 7 = klopt helemaal wel). In het huidige onderzoek zijn enkel resultaten op de persoonlijkheidstrekken "vriendelijkheid", "extraversie" en "neuroticisme" meegenomen. De betrouwbaarheid van de zelfrapportage van deze persoonlijkheidstrekken is goed (vriendelijkheid $\alpha = .80$, extraversie $\alpha = .86$, neuroticisme $\alpha = .81$). In het huidige onderzoek waren er 42 gesprekken waarbij zowel de geobserveerde als de zelfgerapporteerde persoonlijkheid gemeten was.

Geobserveerd gedrag. De gesprekken tussen de adolescenten werden opgenomen op videoband. De adolescenten wisten dat ze werden opgenomen, maar wisten niet dat hun non-verbale gedrag geobserveerd zou worden. Dit gedrag werd geobserveerd door getrainde observatoren.² De interbeoordeelaarsbetrouwbaarheid tussen de observatoren is vastgesteld aan de hand van Cohen's kappa. Deze varieerde tussen de $\alpha = .60$ en $\alpha = .82$.

Negatief gedrag. Het negatieve non-verbale gedrag werd gemeten aan de hand van het scoren van gedragingen en houdingen. Deze zijn gekozen op basis van onderzoek naar het geobserveerde non-verbale gedrag van depressieve adolescenten op jongere leeftijd (Berg & van Beek, 2015), depressieve volwassenen (Bouhuys & Albersnagel, 1992; Bouhuys & Van den Hoofdakker, 1991) en algemeen onderzoek naar negatief gedrag van kinderen en volwassenen (Vrugt, 1983). De gedragingen werden gescoord op een 5-punt Likertschaal die liep van "komen nauwelijks voor" tot "komen vaak voor". Zie Appendix B voor een meer gedetailleerde beschrijving van gedragingen en scoringschalen. Er zijn drie variabelen gedefinieerd:

- *Negatieve gezichtsuitdrukking* is gemeten aan de hand van het scoren van gezichtsuitdrukkingen die wijzen op negativiteit, afwijzing of minachting.
- *Desinteresse* is gemeten aan de hand van 3 schalen: verveelde bewegingen (bv. kauwgom kauwen), verveelde houdingen (onderuitgezakt zitten) en monotoon spreken

¹ Het item over zelfmoord is vervangen door minder invasieve vragen over gedachten over de dood.

² De observatoren wisten niet welke adolescenten tot de depressieven en niet-depressieve groep behoorden.

(gebrek aan intonatie). Het gemiddelde van de scores op deze 3 schalen is gebruikt in het huidige onderzoek als maat voor desinteresse.

- *Ongemak* is gemeten aan de hand van 4 schalen: onrustig gezicht (bv. bijten op de wangen), defensieve houding (bv. kin richting de borst), ongemakkelijke houding (bv. op handen zitten) en onrustige bewegingen (bv. krabben). Het gemiddelde van deze 4 schalen is gebruikt in het huidige onderzoek als maat voor ongemak.

Aankijkgedrag. In het huidige onderzoek wordt het aankijkgedrag gemeten aan de hand van aankijken tijdens praten en aankijken tijdens luisteren. Ook het spreekgedrag is gescoord om onderscheid te kunnen maken tussen aankijken tijdens luisteren en aankijken tijdens praten. Dit is gescoord met behulp van het programma Observer XT (versie 11).³

Geobserveerde persoonlijkheid. Naast non-verbaal gedrag van C1 is ook de persoonlijkheid geobserveerd van D en C2 (zie *Figuur 1*). Dit werd gedaan door getrainde observatoren. De interbeoordeelaarsbetrouwbaarheid tussen de observatoren diende gemiddeld $\alpha = .70$ te zijn. De persoonlijkheidstreken vriendelijkheid, neuroticisme, dominantie en expressiviteit zijn geobserveerd. De observatoren kregen een korte definitie van de persoonlijkheidstrek en dienden daarna de mate van de persoonlijkheidstrek te scoren aan de hand van een 5-punt Likterschaal (bv. 1 = niet vriendelijk, 5 = heel vriendelijk). Zie Appendix C voor een meer gedetailleerde beschrijving van de persoonlijkheidstreken en scoringsschalen.

Data-analyse

In de data-analyse is gebruik gemaakt van op leeftijd en sekse gematchte controle-adolescenten. Voor de effectgrootte is gekeken naar η^2 partial, waarbij uitgegaan wordt van een klein effect vanaf η^2 partial = .01, een medium effect vanaf η^2 partial = .06 en een groot effect vanaf η^2 partial = .14 (Cohen, 1988). Om te onderzoeken of leeftijdsgenoten negatiever reageren op depressieve dan op niet-depressieve adolescenten, is er een Repeated ANOVA uitgevoerd. De Shapiro-Wilk test bleek voor aankijken tijdens praten significant. Deze variabele is rechtsscheef en is daarom gecorrigeerd met worteltransformatie. Voor de negatieve gedragingen bleek de Shapiro-Wilk test voor alle variabelen significant. De skewness en de kurtosis zijn wel in orde ($-1.96 < x < 1.96$). Daarnaast zien de plots er normaal uit. Vanwege bovenstaande wordt er vanuit gegaan dat de normaliteit acceptabel is. Toch zullen significante verschillen non-parametisch worden nagetoetst. Ook de Mauchel's

³ Door een technische fout zijn 16 filmpjes niet goed gecodeerd, waardoor er sprake is van missende data.

Test of Sphericity bleek significant. Daarom zal gekeken worden naar de Huyn-Feldt Epsilon correctie.

Om te onderzoeken of er verschil is in persoonlijkheidstrekken tussen depressieve (D) en niet-depressieve adolescenten (C2), zijn er twee MANOVA's uitgevoerd: voor geobserveerde- en zelfgerapporteerde persoonlijkheid. De Shapiro-Wilk test is significant voor de zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrek "vriendelijkheid" ($p = .002$). De skewness, waarvan een eventuele afwijking meer effect zou hebben op de uitkomsten, is wel in orde. De Box's tests zijn significant en ook de Levene's tests bleken significant voor de zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrekken "vriendelijkheid" en "extraversie". Er zal daarom bij de analyse gekeken worden naar Pillai's Trace, omdat deze weinig gevoelig is voor afwijkingen in de homogeniteit (Beasley & Sheehan, 1994).

Om te onderzoeken of het verschil in reactie op depressieve en niet-depressieve adolescenten verklaard wordt door het verschil in zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrekken, is er een multiple regressieanalyse uitgevoerd. De verschillen van negatief- en aankijkgedrag van de adolescent (C1) in gesprek met een niet-depressieve (C2) en depressieve leeftijdsgenoot (D) zijn berekend, net als de verschillen in persoonlijkheidstrekken van de niet-depressieve (C2) en depressieve adolescenten (D). De variabelen zijn normaal verdeeld en de scatterplots zien er normaal uit, wat betekent dat de data voldoen aan de voorwaarden van lineariteit en homocedasticiteit.

Er is een correlatie analyse uitgevoerd om de samenhang tussen geobserveerde en zelfgerapporteerde persoonlijkheid te onderzoeken. Er zal naar de Spearman's Rho worden gekeken wegens de significante Shapiro-Wilk tests en de niet-lineaire relatie.

Resultaten

Reactie op depressieve adolescenten

Er is gebruik gemaakt van een Repeated ANOVA om te kijken of er een verschil is de non-verbale reactie van adolescenten op depressieve en niet-depressieve leeftijdsgenoten. In Tabel 1 zijn de gemiddelden en de standaarddeviaties te zien van de non-verbale reacties van de gesprekspartners van depressieve en niet-depressieve leeftijdsgenoten.

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties van de non-verbale gedragingen van gesprekspartners (C1) van depressieve (D) en niet depressieve leeftijdsgenoten (C2)

		Negatief gezicht	Ongemak	Desinteresse	% Aankijken luisteren	% Aankijken praten
Depressief (D)	meisjes	2.59 (1.42)	1.79 (0.52)	1.25 (0.44) ^b	56.18 (19.84) ^b	4.98 (1.95) ^b
	jongens	2.57 (1.47)	2.10 (0.57)	1.78 (0.52) ^b	31.15 (26.47) ^b	3.74 (2.41) ^b
	totaal	2.58 (1.43)	1.92 (0.56) ^a	1.47 (0.54)	46.05 (25.66) ^a	4.48 (2.21) ^a
Niet-depressief (C2)	meisjes	2.29 (1.22)	1.76 (0.45)	1.17 (0.33) ^b	65.23 (19.25) ^b	5.94 (1.59) ^b
	jongens	2.83 (1.37)	1.80 (0.56)	1.91 (0.56) ^b	34.94 (31.15) ^b	4.14 (2.52) ^b
	totaal	2.51 (1.30)	1.78 (0.49) ^a	1.47 (0.57)	52.97 (28.67) ^a	5.21 (2.18) ^a

^a = significant verschil tussen de gedragingen van C1 in gesprek met een depressieve en niet depressieve adolescent ($p < .05$)

^b = significante hoofdeffecten tussen de gedragingen van jongens en meisjes ($p < .05$)

Uit de Repeated ANOVA blijkt dat er geen verschil is in negatieve gezichtsuitdrukking en desinteresse. Wel is gevonden dat jongens in een gesprek significant meer tekenen van desinteresse vertonen dan meisjes $F(1, 40) = 42.155$, $p = <.001$, η^2 partial = .438. Adolescenten vertoonden meer tekenen van ongemak in gesprek met depressieve leeftijdsgenoten dan in gesprek met niet-depressieve leeftijdsgenoten, $F(1, 55) = 4.366$, $p = .041$, η^2 partial = .046. Er is geen interactie-effect gevonden met sekse. Verder blijkt dat het percentage aankijken tijdens praten van adolescenten hoger is in gesprek niet-depressieve leeftijdsgenoten dan in gesprek met depressieve leeftijdsgenoten, $F(1, 40) = 5.940$, $p = .019$, η^2 partial = .129. Meisjes kijken in een gesprek de gesprekspartner significant meer aan tijdens praten dan jongens $F(1, 40) = 6.568$, $p = 0.14$, η^2 partial = .141. Er is geen interactie-effect gevonden met sekse. Ook blijkt dat het percentage aankijken tijdens luisteren van adolescenten hoger is in gesprek met niet-depressieve leeftijdsgenoten dan in gesprek met depressieve leeftijdsgenoten, $F(1, 40) = 4.551$, $p = .039$, η^2 partial = .102 Meisjes kijken in een gesprek de gesprekspartner significant meer aan tijdens luisteren dan jongens $F(1, 40) = 16.396$, $p = <.001$, η^2 partial = .291. Er is geen interactie effect met sekse gevonden.

Verskil in persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten

Om te kijken of er een verschil is in geobserveerde en zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrekken tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten is er een multivariatie analyse uitgevoerd (MANOVA). Er zijn geen significante multivariate of univariate verschillen gevonden in persoonlijkheidstrekken tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten, Pillai's Trace = 0.03, $F(4, 107) = 1168.203$, $p = .507$. Er is ook geen sekseverschil en geen interactie-effect met sekse gevonden.

Wel is er een significant verschil gevonden in zelfgerapporteerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet depressieve adolescenten, Pillai's Trace = .415, $F(3, 39) = 9.208$, $p = .<.001$, η^2 partial = .415. In Tabel 2 staan de gemiddelde scores en standaarddeviaties van depressieve en niet-depressieve adolescenten op de zelfrapportage. Uit de analyse komt naar voren dat depressieve adolescenten lager scores op vriendelijkheid, $F(1, 45) = 14.195$, $p = .001$, η^2 partial = .257 en extraversie, $F(1, 45) = 8.248$, $p = .006$, η^2 partial = .167 en hoger scores op neuroticisme, $F(1, 45) = 12.536$, $p = .001$, η^2 partial = .234, dan niet-depressieve adolescenten. Verder komen er geen sekseverschillen of interactie-effecten naar voren.

Tabel 2

De gemiddelde score (SD) op de zelfrapportage van de persoonlijkheidstrekken vriendelijkheid, extraversie en neuroticisme van depressieve (D) en niet-depressieve adolescenten (C2)

	Vriendelijkheid	Extraversie	Neuroticisme
Depressief (D)	4.99 (1.26) ^a	4.14 (1.40) ^a	4.45 (1.21) ^a
Niet-depressief (C2)	5.94 (0.33) ^a	5.34 (0.74) ^a	3.20 (0.93) ^a

^a = significant verschil tussen de persoonlijkheidstrekken van depressieve en niet-depressieve adolescenten ($p < .05$).

Relatie tussen persoonlijkheid en reactie van leeftijdsgenoten

Het verschil in reactie van adolescenten op depressieve en niet-depressieve leeftijdsgenoten werd met behulp van een multiple regressieanalyse verklaard door de verschillen in zelfgerapporteerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten. De afhankelijke variabelen waren: de verschillingscore in het aankijkgedrag tijdens luisteren en praten van de controle-adolescent en de verschillingscore in de mate van ongemak van de controle-adolescent. In de eerste stap van de regressie werden de verschillingscores van de drie zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrekken toegevoegd. In de tweede stap werd sekse toegevoegd en de derde stap de interactie met sekse. De verschillingscores van de drie persoonlijkheidstrekken bleken het verschil in aankijkgedrag van de controle-adolescent tijdens luisteren en praten niet te verklaren. Er is ook geen (interactie) effect met sekse gevonden. De verschillingscore van de persoonlijkheidstrek extraversie bleek wel de verschillingscore in mate van ongemak te verklaren, $F(2, 18) = 2.635$, $p = 0.35$, met $R^2 = .226$. Er is geen (interactie) effect met sekse gevonden.

Correlatie tussen geobserveerde en zelfgerapporteerde persoonlijkheid

Om te onderzoeken of er samenhang bestaat tussen de geobserveerde- en zelfgerapporteerde persoonlijkheid, is gebruik gemaakt van een correlatie analyse, waarbij de Spearman's Rho is berekend. Er bleek geen correlatie aanwezig te zijn tussen de geobserveerde en zelfgerapporteerde persoonlijkheidstrekken "vriendelijkheid" en "neuroticisme". Er werd ook geen effect met sekse gevonden. Wel bleek er een negatieve correlatie te zijn tussen de geobserveerde persoonlijkheidstrek expressiviteit en zelfgerapporteerde extraversie, $rs(45) = -.330$, $p = .027$.⁴ Deze correlatie is sterker voor meisjes, $rs(30) = -.359$, $p = .051$, dan voor jongens, $rs(15) = -.096$, $p = .733$.

Discussie

In dit onderzoek is onderzocht of adolescenten, net als jonge adolescenten (13-14 jaar), twee jaar later nog steeds meer negatief non-verbaal gedrag vertonen in gesprekken met depressieve leeftijdsgenoten dan in gesprekken met niet-depressieve leeftijdsgenoten. Bovendien werd onderzocht of dit verschil in reactie bestaat omdat depressieve adolescenten meer onpopulaire persoonlijkheidstrekken vertonen dan niet-depressieve adolescenten.

Adolescenten bleken depressieve leeftijdsgenoten in een gesprek minder aan te kijken tijdens luisteren en tijdens praten. De effectgrootte was medium. Ook vertoonden adolescenten meer tekenen van ongemak in gesprekken met depressieve leeftijdsgenoten. Hierbij was de effectgrootte klein. Overeenkomstig met de verwachting op basis van onderzoek op jongere leeftijd, worden depressieve adolescenten in een gesprek dus minder positief bejegend dan niet depressieve adolescenten (Van Beek et al., 2006; Scheur, 2016). In het onderzoek van Scheur (2016) werd gevonden dat adolescenten meer negatieve gezichtsuitdrukkingen lieten zien in gesprekken met depressieve leeftijdsgenoten dan in gesprekken met niet-depressieve leeftijdsgenoten. De negatievere gezichtsuitdrukkingen worden dus op latere leeftijd niet meer gevonden. Het kan zijn dat de non-verbale negatieve gedragingen jegens depressieve leeftijdsgenoten subtieler zijn geworden, omdat de adolescenten ouder zijn geworden en zich meer bewust zijn van de sociale normen. Er is geen interactie-effect gevonden met sekse, wat niet overeenkomt met de verwachting, aangezien uit literatuur blijkt dat meisjes meer negatief waren over depressieve meisjes dan jongens over depressieve jongens (Conolly et al., 1992). Echter, in ander onderzoek naar geobserveerd non-verbaal gedrag (Van Beek et al., 2006; Scheur, 2016) werd er ook geen interactie-effect met

⁴ De scatterplot laat enkele afwijkende scores zien die de negatieve correlatie zouden kunnen verklaren.

seks gevonden. Zowel depressieve jongen als meisjes roepen dus minder positief gedrag op bij leeftijdsgenoten. Adolescenten kunnen dus, in overeenstemming met het Lens-model (Nestler et al., 2013), in zeer korte tijd oordelen over een ander. Zelfs in een schoolpopulatie wordt gevonden dat adolescenten meer negatieve non-verbale gedragingen laten zien in gesprekken met depressieve adolescenten.

Komt deze negatieve reactie dan door de minder populaire persoonlijkheidstrekken van depressieve adolescenten? Tegen de verwachtingen in is gevonden dat er geen verschil is in geobserveerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten. Er is wel verschil gevonden in de zelfgerapporteerde persoonlijkheid. Depressieve adolescenten vinden zichzelf meer neurotisch, minder extravert en minder vriendelijk dan niet-depressieve adolescenten. De effectgrootte was groot. Dit is overeenkomstig met de verwachtingen (Malouff et al., 2005). Er werd verwacht dat de uitkomsten van de zelfrapportage zouden samenhangen met geobserveerde persoonlijkheid, omdat persoonlijkheid zich openbaart in gedrag (Back et al., 2009). Deze verwachte samenhang gaat niet op voor de persoonlijkheidstrekken vriendelijkheid en neuroticisme. Er is wel een negatieve samenhang gevonden tussen zelfgerapporteerde extravertie en geobserveerde expressiviteit. Deze negatieve samenhang is een onverwachte uitkomst, aangezien er een positieve samenhang werd verwacht. Deze uitkomst wordt waarschijnlijk verklaard door een paar zeer afwijkende scores. Een andere verklaring kan het zijn dat adolescenten zich sociaal wenselijk gedragen en zich voordoen als extravert, terwijl ze zichzelf niet als extravert rapporteren of dat ze zichzelf wel als extravert rapporteren, maar verlegen worden tijdens de testsituatie. Een andere verklaring kan zijn de geobserveerde persoonlijkheidstrekken niet juist zijn gemeten.

Dat er geen verschillen zijn gevonden in geobserveerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten kan verklaard worden doordat de geobserveerde persoonlijkheid is toegekend door getrainde volwassen observatoren. Het kan zijn dat adolescenten op andere factoren letten om de persoonlijkheid van iemand te beoordelen dan dat de getrainde observatoren hebben gedaan. Voor vervolgonderzoek is het interessant om de persoonlijkheid door getrainde adolescenten te laten observeren. Een verklaring voor het feit dat de zelfgerapporteerde verschillen in persoonlijkheidstrekken niet naar voren komen in gedrag, kan zijn dat depressieve adolescenten een negatief zelfbeeld hebben en zich daarom meer onpopulaire eigenschappen toekennen dan dat ze daadwerkelijk laten zien.

De negatieve reacties van leeftijdsgenoten lijken dus niet verklaard te kunnen worden door de verschillen in geobserveerde persoonlijkheid. Aangezien de zelfgerapporteerde persoonlijkheid wel verschilde tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten, is er

gekeken of het verschil in zelfgerapporteerde persoonlijkheid het verschil in negatieve reactie van anderen verklaart. De verschillen van zelfgerapporteerde persoonlijkheid tussen depressieve en niet-depressieve gesprekspartners bleken niet het verschil in aankijkgedrag tijdens praten en luisteren te verklaren. Wel werd gevonden dat de verschillen op de zelfgerapporteerde persoonlijkheidsstrek extravertie het hogere vertoon van ongemak in gesprekken met depressieve partners verklaart. Hoe minder extravert iemand zichzelf rapporteert, des te ongemakkelijker een gesprekspartner zich gedraagt. Dit komt overeen met de verwachting (Malouff et al., 2005; Van der Linden et al., 2010). Er is geen interactie-effect met sekse gevonden. Dit gaat in tegen de verwachtingen. Er werd verwacht dat de relatie tussen extravertie en sociale afwijzing sterker zou zijn voor meisjes. Aangezien meisjes, vanwege de gender specifieke display rules, negatiever worden beoordeeld wanneer zij zich minder vriendelijk en expressief opstellen (Brody, 2000).

Een verklaring dat de negatieve non-verbale reactie van adolescenten jegens depressieve leeftijdsgenoten beperkt wordt verklaard door de zelfgerapporteerde persoonlijkheid kan zijn dat adolescenten reageren op andere factoren dan persoonlijkheidsstreken zoals geformuleerd in de literatuur (Gerris et al., 1998). Zo kunnen adolescenten bijvoorbeeld reageren op uiterlijk, op onderdelen van de verbale communicatie of op andere non-verbale gedragingen. Uit ander onderzoek bij dezelfde steekproef is gebleken dat er geen verschil is in aankijkgedrag of negatieve non-verbale gedragingen tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten (Nieuwerssteeg, 2017). Gezien het gevonden verband tussen zelfgerapporteerde extravertie en tekenen van ongemak bij de gesprekspartner, is het voor vervolgonderzoek interessant om non-verbale gedragingen mee te nemen die duiden op extravertie (glimlachen, handgebaren, stemgebruik). Een andere reden dat de mate van ongemak wel wordt verklaard door zelfgerapporteerde extravertie, maar niet door geobserveerde extravertie kan zijn dat de schaal van geobserveerde extravertie te grof is. Voor vervolgonderzoek wordt aangeraden om te kijken hoe de variantie van de scores is opgebouwd en dan kleinere stappen te nemen in de beoordelingsschaal.

Een sterke kant van het huidige onderzoek is dat gebruik wordt gemaakt van herhaalde metingen waar dezelfde participant zowel met een depressieve als een niet-depressieve partner heeft gesproken. Depressieve en niet-depressieve adolescenten worden op deze manier goed met elkaar vergeleken doordat beiden met dezelfde partner een gesprek voerden. Daarnaast is de zelfgerapporteerde persoonlijkheid op hetzelfde moment gemeten als de geobserveerde persoonlijkheid, waardoor gekeken kon worden of deze samenhangen. Een beperking is de steekproefgrootte, met name bij de zelfgerapporteerde persoonlijkheid. Ook

was er sprake is van missende data in het aankijkgedrag tijdens luisteren en praten. Aanbeveling is om deze data opnieuw te decoderen en de berekeningen opnieuw te doen met de volledige dataset.

Een methodologische beperking is dat voor de verklaring van de negatieve reacties op depressieve adolescenten is gekeken naar correlaties tussen verschillen. Er kan hierdoor niet echt van een mediatie-analyse worden gesproken. Aanbevolen wordt om dezelfde analyse nog eens uit te voeren met een mediatie-analyse via multilevel modelling, die bovendien rekening kan houden met de afhankelijkheid tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten die met dezelfde partner hebben gesproken. Ten slotte zouden ook andere verklarende factoren voor depressie in de analyse meegenomen moeten worden. Er zullen namelijk ook depressieve adolescenten zijn die bijvoorbeeld depressief zijn door het overlijden van een dierbare, maar die verder normaal functioneren in sociale interacties en die niet worden afgewezen door leeftijdsgenoten. Dit is ook van belang voor het analyseren van de geobserveerde persoonlijkheid. Het hoeft namelijk niet zo te zijn dat alle depressieve adolescenten over onpopulaire persoonlijkheidstrekken beschikken.

Het is voor vervolgonderzoek interessant om de gevonden verschillen in negatieve reactie tijdens een gesprek te linken aan het dagelijks leven van de adolescenten, door bijvoorbeeld te kijken naar populariteit in de klas of kwaliteit van vriendschapsrelaties. Ook kan er in vervolgonderzoek gekeken worden naar de invloed van zelfbeeld op sociale afwijzing. Uit huidig onderzoek kwam namelijk naar voren dat depressieve adolescenten zich meer onpopulaire eigenschappen toekennen. Het kan zijn dat adolescenten zich naar hun lage zelfbeeld gaan gedragen en dat dit vervolgens sociale afwijzing in de hand werkt (*selffulfilling prophecy*).

Als toevoeging op soortgelijk onderzoek bij jonge adolescenten (Van Beek et al., 2006; Schreur, 2016), laat dit onderzoek zien dat deze adolescenten twee jaar later nog steeds subtiel negatief non-verbaal gedrag laten zien in gesprekken met depressieve adolescenten. Er wordt dus, overeenkomstig met het Lens-model, in korte sociale interacties een negatief oordeel geveld over depressieve adolescenten. Het is van belang om te onderzoeken waar deze negatieve reactie vandaan komt, zodat hierop ingespeeld kan worden in preventie en interventie. Sociale interacties vinden elke dag plaats en een afwijzing hierin kan een grote impact hebben en uiteindelijk zorgen voor (een toename van) depressieve symptomen. Het feit dat deze verschillen al worden gevonden in een mild depressieve schoolpopulatie geeft aan dat tijdig ingegrepen dient te worden.

Referenties

- Back, M. D., Schmukle, S. C., & Egloff, B. (2009). Predicting actual behavior from the explicit and implicit self-concept of personality. *Journal of personality and social psychology, 97*(3), 533-548. doi:10.1037/a0016229
- Beasley, T. M., & Sheehan, J. K. (1994). *Choosing a MANOVA test statistic when covariances are unequal*. Paper gepresenteerd tijdens de jaarlijkse meeting van de Midwestern Educational Research Association, Chicago, IL.
- Beek, Y. van., Dolderen, M.S. van., & Demon Dubas, J. J. (2006). Gender-specific development of nonverbal behaviours and mild depression in adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47*(12), 1272-1283. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01663.x
- Beek, Y. van, Hessen, D. J., Hutteman, R., Verhulp, E. E., & Leuven, M. van. (2012). Age and gender differences in depression across adolescence: real or 'bias'?. *Journal of child psychology and psychiatry, 53*(9), 973-985. doi: 10.1111/j.1469-7610.2012.02553.x
- Beevers, C. G., Rohde, P., Stice, E., & Nolen-Hoeksema, S. (2007). Recovery from major depressive disorder among female adolescents: a prospective test of the scar hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75*(6), 888-900. doi: 10.1037/0022-006X.75.6.888
- Berg, A. & Beek, Y. van. (2015, March). Girls should be girls (and boys should be?): Deficits in gender specific nonverbal communication precede the development of depression in adolescence. Poster presented at International Convention of Psychological Science, Amsterdam, the Netherlands.
- Berndt, T. J. (1982). The features and effects of friendship in early adolescence. *Child development, 53*, 1447-1460. doi:10.2307/1130071
- Brody, L. R. (2000). The socialization of gender differences in emotional expression: Display rules, infant temperament, and differentiation. *Gender and emotion: Social psychological perspectives, 24-47*.
- Bouhuys, A. L., & Albersnagel, F. A. (1992). Do interactional capacities based on observed behaviour interfere with improvement in severely depressed patients? A longitudinal study. *Journal of Affective Disorders, 25*, 107-116. doi:10.1016/0165-0327(92)90073-F
- Bouhuys, A. L., & Hoofdakker, R. H. van den. (1991). The interrelatedness of observed

- behavior of depressed patients and of a psychiatrist: an ethological study on mutual influence. *Journal of Affective Disorders*, 23, 63-74. doi:10.1016/0165-0327(91)90093-8
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child development*, 61(4), 1101-1111. doi:10.1111/1467-8624.ep9102040966
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Connolly, J., Geller, S., Marton, P., & Kutcher, S. (1992). Peer responses to social interaction with depressed adolescents. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(4), 365-370. doi:10.1207/s15374424jccp2104_6
- Cyranowski, J. M., Frank, E., Young, E., & Shear, M. K. (2000). Adolescent onset of the gender difference in lifetime rates of major depression: a theoretical model. *Archives of general psychiatry*, 57(1), 21-27. doi:10.1001/archpsyc.57.1.21.
- Gerris, J. R., Houtmans, M. J. M., Kwaaitaal-Roosen, E. M., Schipper, J. C., Vermulst, A. A., & Janssens, J. M. A. M. (1998). Parents, adolescents and young adults in Dutch families: A longitudinal study. *Nijmegen: Institute of Family Studies, University of Nijmegen*.
- Grucza, R. A., & Goldberg, L. R. (2007). The comparative validity of 11 modern personality inventories: Predictions of behavioral acts, informant reports, and clinical indicators. *Journal of personality assessment*, 89(2), 167-187. doi: 10.1056/NEJMoa1509233
- Hankin, B. L. (2006). Adolescent depression: description, causes, and interventions. *Epilepsy & behavior*, 8(1), 102-114. doi: http://dx.doi.org/10.1016/j.yebeh.2005.10.012
- Hirschmüller, S., Egloff, B., Nestler, S., & Back, M. D. (2013). The dual lens model: A comprehensive framework for understanding self–other agreement of personality judgments at zero acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(2), 335. doi: 10.1037/a0030383
- Kovacs, M. (2004). *Children's depression inventory (CDI)*. Toronto: Multi-Health Systems Inc.
- Linden, D. van der, Scholte, R. H., Cillessen, A. H., Nijenhuis, J. te., & Segers, E. (2010). Classroom ratings of likeability and popularity are related to the Big Five and the general factor of personality. *Journal of Research in Personality*, 44(5), 669-672. doi: 10.1016/j.jrp.2010.08.007

- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., & Schutte, N. S. (2005). The relationship between the five-factor model of personality and symptoms of clinical disorders: A meta-analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(2), 101-114. doi: 10.1007/s10862-005-5384-y
- Nestler, S., & Back, M. D. (2013). Applications and extensions of the lens model to understand interpersonal judgments at zero acquaintance. *Current Directions in Psychological Science*, 22, 374-379. doi: <https://doi.org.proxy.library.uu.nl/10.1177/0963721413486148>
- Nieuwerssteeg, J. (2017). *Wat gaat er mis in de communicatie van depressieve adolescenten? (Ongepubliceerde masterthesis)*. Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Nolan, S. A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of personality and social psychology*, 85(4), 745. doi: 10.1037/0022-3514.85.4.745
- Roberts, B. W., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2001). The kids are alright: growth and stability in personality development from adolescence to adulthood. *Journal of personality and social psychology*, 81(4), 670. doi:10.1037/0022-3514.81.4.670
- Rudolph, K. D., & Hammen, C. (1999). Age and gender as determinants of stress exposure, generation, and reactions in youngsters: A transactional perspective. *Child development*, 70(3), 660-677. doi: 10.1111/1467-8624.00048
- Scheur, M. (2016). *What person do we see? And how do observed personality traits influence nonverbal responses to (mildly) depressed adolescent? (Ongepubliceerde masterthesis)*. Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D. S., & Thapar, A. K. (2012). Depression in adolescence. *The Lancet*, 379(9820), 1056-1067. doi: [https://doi.org/10.1016/S01406736\(11\)60871-4](https://doi.org/10.1016/S01406736(11)60871-4)
- Vrugt, A. (1983). *Betekenisstoekenning aan nonverbale communicatie (Doctoral dissertation)*. University of Amsterdam, Amsterdam.
- Wade, T. J., Cairney, J., & Pevalin, D. J. (2002). Emergence of gender differences in depression during adolescence: National panel results from three countries. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(2), 190-198. doi: 10.1097/00004583-200202000-00013

Appendix A. Voorbeelden van sociale dilemma's en top tien samenstellen

- Je hebt de fiets van je vriend(in) geleend, maar je raakt de sleutel kwijt en de fiets wordt gestolen. Wat doe je dan?
- Je moet gezamenlijk met een vriend(in) een opdracht maken voor school, maar jij hebt bijna de hele opdracht zelf gemaakt en je vriend(in) heeft amper iets gedaan. Wat doe je dan?
- Je gaat samen met twee vrienden op vakantie, één vriend(in) is al op de vakantiebestemming. Vlak voor je vertrek overlijdt de vader van de andere vriend(in). Wat doe je dan?
- Wat doe je als je met een grote groep vrienden uitgaat, maar je beste vriend(in) komt de discotheek niet binnen?
- Je hebt een vakantie geboekt met je vrienden, maar je mag van je ouders niet meer mee omdat je bent blijven zitten. Wat doe je?
- Top 10 beste leerkrachten
- Top 10 stomste vakken
- Top 10 leukste bezigheden in vrije tijd

Appendix B. Beschrijving van de observatieschalen van de non-verbale gedragingen.

De gedragingen die geobserveerd worden voor beide partners in ieder gesprek zijn:

- Aankijken (als de proefpersoon naar het gezicht van de gesprekspartner kijkt)
 - o Onderbrekingen korter dan een seconde hoeven niet gescoord te worden (maar niet erg als je het wel doet)
- Praten (als de proefpersoon spreekt)
 - o Alleen echt talige uitspraken (dus niet schrapen van keel, geluiden of lachen)

Negatief gedrag

Gedragscategorieën en definities van gedragspatronen.

1. Desinteresse/verveeld	Verveeld in ruimte kijken	Niet naar de gesprekspartner kijken, maar nadrukkelijk (min. 2
--------------------------	---------------------------	--

		seconden) starend in de ruimte (of in de verte, of naar de grond) kijken. Het wegstaren wordt alleen gescoord als het als <i>negatief</i> geïnterpreteerd kan worden (desinteresse/verveling). De 2 seconden zijn hiervoor een richtlijn. Als het een 'natuurlijk' onderdeel van de interactie is, wordt het niet gescoord.
	Wenkbrauwen omhoog halen	Tijdens het gesprek de wenkbrauwen omhoog halen, waardoor er rimpels in het voorhoofd ontstaan en er een wijder gezichtsveld ontstaat. Dit wordt alleen gescoord wanneer er géén sprake is van positieve backchannel en/of positieve gezichtsuitdrukking (dus <u>niet</u> scoren bij lachen of knikken van het hoofd). Vaak zuchtend of minachtend.
	Ogen sluiten	De ogen sluiten, voor minimaal een seconde
	Geeuwen	De mond wordt wijd en redelijk langzaam geopend. Dit gaat gepaard

		met een diepe zucht en het verlagen van de wenkbrauwen/sluiten van de ogen
	Bollen van de wangen, puffen, pffff	Lippen worden op elkaar gehouden en de wangen worden gebold door lucht in de mond te blazen
	Ophalen van de schouders	De schouders worden kort naar boven en naar beneden gehaald. Deze <u>niet</u> scoren als de schouders tijdens het lachen omhoog worden getrokken.
	Kleine mond	Met de lippen de mond versmallen, waardoor de lippen naar voren komen. Minachtend, afkeurend
	Kauwgom kauwen	Uitgebreid en met de mond open kauwgom kauwen.
	Op de ellebogen steunen	Met één of twee ellebogen op de knieën (of rugleuning van de stoel) het hoofd ondersteunen.
	Op horloge kijken	Herhaaldelijk op het horloge kijken
	In de ogen wrijven	Met de vingers in de ogen wrijven. Kort een vuiltje uit het oog halen wordt niet gescoord.

	Expressieloos gezicht	De uitdrukking in het gezicht is strak, zonder enige vorm van emotie. Komt verveeld over.
	Onderuit gezakt zitten	Onderuit in de stoel gezakt zitten (niet met de billen tegen de rugleuning). 'Te' relaxed.
	Handen in zakken	De hand(en) in de zakken doen. Nonchalant.
	Zuchten	Lang gerekte adem uitblazing
	Monotoon spreken	Zonder variatie in toonhoogte spreken.
2. Defensief gedrag	Kin richting borst	De kin is richting de borst gebogen waarbij regelmatig naar beneden wordt gekeken (naar de voeten, schoot of vloer kijken, waarbij de ogen neergeslagen zijn).
	Bukken, gebogen zitten	Het lichaam is naar beneden gebogen zodat het hoofd in de buurt van de knieën komt. Hierbij wordt het bovenlijf bewogen en de rug gekromd. Dus niet met rechte rug met de ellebogen op de bovenbenen steunen.

	Verstijfde houding	De lichaamshouding is verstijfd/verkrampd waarbij de torso, hoofd en ledematen nauwelijks bewegen en de persoon alleen een score 5 krijgt indien daarbij de schouders ietwat omhoog worden getrokken.
--	--------------------	---

3. Onrustig/Ongemakkelijk gedrag	Aan haar zitten	De vingers met een kammende of pulkende beweging door het haar halen.
	Mondhoeken naar achteren	De mondhoeken worden naar achteren maar niet omhoog getrokken zoals bij een lach.
	Wiebelen met benen	Met de (onder)benen (of voeten) op en neer en/of heen en weer bewegen en/of snelle/ eentonige bewegingen maken.
	Hand-gezicht	Hand(en) in contact met het gezicht. Niet functioneel
	Hand-mond	Hand(en) in contact met de mond. Niet functioneel
	Krabben	De nagels worden gebruikt om een lichaamsdeel te

		krabben, meestal het hoofd.
	Aan kleren trekken	Met de handen trekt de persoon aan zijn kleren. Hierbij is sprake van 'grote' bewegingen van de ledematen. (Indien dit niet het geval is, wordt het onder 'wriemelen' gescoord.)
	Wriemelen	Draaiende en onbetekenende vingerbewegingen, met object of andere hand. Hierbij is <u>geen</u> sprake van grote bewegingen van de ledematen.
	Lippen over elkaar wrijven	De bovenste en onderste lippen op elkaar drukken en ronddraaiende bewegingen maken.
	Bijten op lippen	De (onderste) lip wordt tussen de tanden gehouden .
	Bijten op wangen	Het in de mond bijten op de binnenkant van de wangen.
	Op handen zitten	Met de handen onder de bovenbenen zitten.
	Handen tussen benen	Met de hand(en) geklemd tussen de bovenbenen

		zitten.
	Wrijven over ledematen	Met de handen over armen of benen wrijven.
	Trommelen met vingers	Met de vingers op de knie trommelen.

4. Boos/vijandelijk gedrag	Fronsen	De wenkbrauwen worden naar elkaar en iets naar beneden getrokken.
	Huidplooiën	Het plooiën van de huid op de brug van de neus.
	Lippen op elkaar	De lippen worden naar binnen gehaald en samengeperst.

Observatieschalen voor het scoren van gedragingen

Gezicht

Cluster	Gedragingen	Schaal
Onrustig gezicht	1. Lippen over elkaar wrijven 2. Bijten op lippen 3. Bijten op wangen 4. Mondhoeken naar achteren	1. 0-2 keer/ minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer/ 10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer/ 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer/ 40% tot 60% van de tijd 5. 11 keer en vaker/ 60% en vaker van de tijd
Negatieve	1. Fronsen	1: 0-4 keer/ minder dan

Gezichtsuitdrukking	2. Huidplooien 3. Lippen op elkaar 4. Bollen van wangen 5. Kleine mond 6. Geeuwen 7. Wenkbrauwen omhoog halen 8. Ogen sluiten 9. In ruimte kijken 10. In ogen wrijven 11. Expressieloos gezicht	20% van de tijd 2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd 3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd 4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd 5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd
---------------------	--	--

Houdingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
Defensieve Houding	1. Kin richting borst 2. Bukken 3. Verstijfde houding	1. 1-2 keer / minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer /10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer / 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer / 40% tot 60% van de tijd 5. 11 keer en vaker / 60% en vaker van de tijd
Verveelde Houding	1. Onderuit gezakt zitten 2. Handen in zakken	1. 0% - 20% van de tijd 2. 20 % - 40% van de tijd 3. 40% - 60% van de tijd 4. 60% - 80% van de tijd 5. 80% - 100% van de tijd
Ongemakkelijke Houding	1. Op handen zitten 2. Handen tussen benen	1. 0 keer 2. 1 keer 3. 2-3 keer 4. 4-5 keer

		5. 6 keer en vaker
--	--	--------------------

Bewegingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
Kleine bewegingen (Rusteloosheid 1)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wrijven over ledematen 2. Trommelen met vingers 3. Wiebelen met benen 4. Wriemelen 	<p>1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd</p> <p>2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd</p> <p>3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd</p> <p>4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd</p> <p>5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd</p>
Grote bewegingen (Rusteloosheid 2)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aan haar zitten 2. Hand-gezicht 3. Hand-mond 4. Krabben 5. Aan kleren trekken 6. in ogen wrijven 	<p>1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd</p> <p>2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd</p> <p>3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd</p> <p>4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd</p> <p>5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd</p>
Verveelde handelingen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Horloge kijken 2. Hoofd op ellebogen 3. Ophalen van de schouders 4. Zuchten 5. Kauwgom kauwen 	<p>1. 1-2 keer</p> <p>2. 3-4 keer</p> <p>3. 5-7 keer</p> <p>4. 8-10 keer</p> <p>5. 11 keer en vaker</p>

Spraakintonatie

Cluster	Gedragingen	Schaal
Intonatie	Monotoon spreken	1: 0% - 30% van de tijd 3: 40% - 60% van de tijd 5: 70% - 100% van de tijd

Handleiding observatieschalen.

- Ieder filmpje in zijn geheel gescoord (voor zolang het filmpje duurt).
- Bij alle schalen worden de frequenties van de gedragingen geteld (geturfd) met uitzondering van ‘Sprakintonatie’ (monotoon spreken). Bij duurgedragingen zoals ‘Houdingen’ wordt daarbij ook op het percentage gelet (bij de gedragingen ‘*verstijfde houding*’ en ‘*onderuit gezakt zitten*’). Bij ‘Bewegingen’ wordt op het percentage gelet bij de gedragingen ‘wiebelen met de benen’ en ‘wriemelen’.
- Met betrekking tot de duurgedragingen van ‘Verveelde Houding’ gelden de percentages als **richtlijn** en zijn niet bedoeld om ingewikkelde berekeningen mee uit te voeren. Hoe meer ‘Verveelde Houding’ iemand aanneemt hoe hoger de score op de vijfpuntsschaal is. De percentages elk van de voorkomende duurgedragingen kunnen hooguit bij elkaar opgeteld worden.
- De gedragingen van ‘Ongemakkelijke Houding’ komen relatief weinig voor. Om toch een onderscheid te kunnen maken in de mate van negatief gedrag is ervoor gekozen om geen verdeling op basis van percentages te maken, maar slechts op basis van frequentie. Wél is het zo dat indien een persoon gedurende het hele filmpje (of een groot gedeelte daarvan) op de handen zit of met de handen tussen de benen zit, deze persoon alsnog een score 5 krijgt.
- Diverse clusters worden tegelijkertijd gescoord en andere worden afzonderlijk gescoord. De schalen ‘Onrustig Gezicht’ en ‘Negatieve Gezichtsuitdrukking’ worden tegelijk gescoord. ‘Defensieve Houding’ en ‘Ongemakkelijke houding’ worden samen gescoord. ‘Verveelde Houding’ wordt tegelijk met ‘Intonatie’ gescoord. ‘Grote Bewegingen’ wordt tegelijk met ‘Verveelde Handelingen’ gescoord. Voor alle schalen wordt een video dus 8 keer bekeken (4 keer per proefpersoon).
- Wanneer gedragingen tegelijk voorkomen (bv als iemand heel boos kijkt , waarbij hij frons t én de lippen op elkaar perst wordt er 2 keer geturfd (1 keer bij fronsen en 1 keer bij lippen persen). De enige uitzondering op deze regel is wanneer een persoon in zijn

ogen wrijft en daarbij zijn wenkbrauw(en) optrekt. In dat geval wordt er alleen geturfd bij ogen wrijven (en dus niet bij wenkbrauwen omhoog halen).

- De filmpjes worden **zonder geluid** geobserveerd (met uitzondering van het scoren van ‘Sprakintonatie’ (Monotoon spreken)).
- Indien (over)duidelijk is dat de proefpersonen kijken naar en/of praten met de testleider, worden de gedragingen van de proefpersonen gedurende die periode **niet** gescoord.

Appendix C. Beschrijving van geobserveerde persoonlijkheidstrekken en observatieschalen.

Vriendelijkheid: de mate van goedaardigheid, vriendelijkheid en warmte die een persoon uitstraalt. Het wordt gekarakteriseerd door coöperativiteit, goedheid, geduld, betrouwbaarheid en beleefdheid. Een persoon met een lage score op vriendelijkheid is onaardig en ruziënd, en laat geen warmte of vriendelijkheid zien.

Hoe vriendelijk vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Onvriendelijk
2. Niet onvriendelijk/niet vriendelijk
3. Een beetje vriendelijk
4. Redelijk vriendelijk
5. Erg vriendelijk

Expressiviteit: dat je kun uitdrukken, niet alleen met woorden, wat je bedoelt of hoe je je voelt. Ze zijn actief, demonstrerend, communicatief en energiek in hun gedrag. Een persoon met lage expressiviteit is passiever en laat weinig actief gedrag of emotie zien.

Hoe expressief vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Niet expressief / Onexpressief
2. Neutraal
3. Een beetje expressief
4. Redelijk expressief

5. Erg expressief

Dominantie: dominant aanwezig zijn tijdens het gesprek. Wordt gekarakteriseerd door spraakzaam zijn, assertief, en zelfverzekerd. Ze kunnen luidruchtig en overheersend zijn. Een persoon met een lage score op dominantie is niet dominant, maar bescheiden en niet opdringerig .

Hoe dominant vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Niet dominant / Ondominant
2. Neutraal
3. Een beetje dominant
4. Redelijk dominant
5. Erg dominant

Neuroticisme: gekarakteriseerd door de neiging/vatbaarheid voor angst/ongerustheid, emotionele instabiliteit, zelf-bewustheid (self-consciousness), en overgevoeligheid. Ze zijn angstig, nerveus, en niet zelfverzekerd. Mensen met een lage score op neuroticisme zijn emotioneel stabiel, rustig, en niet makkelijk van slag.

Hoe neurotisch vind je persoon A/B in dit gesprek?

1. Emotioneel stabiel
2. Neutraal
3. Een beetje neurotisch
4. Redelijk neurotisch
5. Erg neurotisch